

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

จากการที่เราพบว่าปรากฏาและคำบรรยายของไวท์เฮคที่ได้แสดงและสอนไว้ตามวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในช่วง ๒๕ ปีสุดท้ายแห่งบั้นปลายชีวิตของเขา (ค.ศ. ๑๙๑๘ - ๑๙๔๗) ที่เป็นเสมือนหนึ่งปฏิกริยาอันเกิดจากประสบการณ์อันยาวนานของนักวิชาการคนสำคัญคนหนึ่งของยุคต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ทั้งหมดนั้น มีทั้งส่วนที่เป็นปรัชญาวิทยาศาสตร์ จักรวาลวิทยา (cosmology) ปรัชญาบริสุทธิ์ (speculative philosophy) และอภิปรัชญาปะปนกันอยู่ โดยมี "ปรัชญากระบวนการ" (process philosophy) เป็นแกนกลาง และปรัชญาลัทธินี้เองที่มีปัญหามากมายอันควรแก่การวิเคราะห์

ก. ความเป็นมาของปรัชญากระบวนการของไวท์เฮค สาเหตุที่ทำให้นักคณิตศาสตร์ประยุกต์ชาวอังกฤษในวัยหกสิบอย่างศาสตราจารย์ไวท์เฮคได้กลายมาเป็นนักปรัชญากระบวนการชั้นนำคนหนึ่งในประวัติปรัชญานั้น มีหลายประการ อาทิเช่น

๑. การไม่เห็นด้วยกับ "การแตกง่ามของธรรมชาติ" ("bifurcation of nature") นักปรัชญานับตั้งแต่จอห์น ล็อก จนถึงอิมมานูเอ็ล คานท์ เชื่อกันตลอดมาว่าธรรมชาติของความเป็นจริงนั้นจะต้องแตกง่ามออกเป็น "โลกแห่งปรากฏการณ์" กับ "โลกแห่งความเป็นจริง" ความเป็นจริง (reality) ไม่อาจปรากฏแก่เรา และธรรมชาติ หรือโลกที่ปรากฏแก่เรานั้นก็มีใช่ตัวความเป็นจริง ไวท์เฮคไม่เห็นด้วยกับทรรศนะเช่นนี้ เขาอ้างว่าเราทุกคนต่างก็มีประสบการณ์อยู่ชนิดเดียว และในประสบการณ์แง่เดียวกันนั้นเราก็ประสบกับธรรมชาติหนึ่งธรรมชาติเดียวเท่านั้น ธรรมชาติเดียวในโลกนี้แหละที่จะเป็น

ทั้งโลกแห่งความเป็นจริงและโลกแห่งปรากฏการณ์ ไม่มีการแต่งงานของธรรมชาติ
แต่อย่างใด เพราะโลกที่เราประสมอยู่นี้เป็น "กระบวนการ" อย่างหนึ่งที่จะรวม
เอาทั้ง "ธรรมชาติ" และ "ความเป็นจริง" เข้าไว้ด้วยกัน

๒. การปฏิเสธการซ้ำเหตุการณ์ของเควิด ฮูม เมื่อฮูมประกาศว่า
ผลที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นต้องมาจากสาเหตุหนึ่งสาเหตุใด เพราะกฎแห่งการ เป็นสาเหตุ
(Law of causality) ยังคำประกันอะไรมิได้ ทำให้ไวท์เฮดมองเห็นต่อไปอีกว่า
แม้ปัจจุบัน วงการวิทยาศาสตร์ก็ยังคงอาศัยศรัทธาอยู่ในอีกรูปหนึ่ง คือมีการยอมเชื่อ
สามัญสำนึกที่ถือว่า เหตุการณ์หนึ่ง เช่นการที่ก้อนหินลอยไปกระทบกระจก ต้อง เป็นสาเหตุ
ของอีกเหตุการณ์หนึ่ง อาทิเช่น การแตกกระจายของกระจกบานนั้น ก็เพราะความ
เคยชินเท่านั้น นอกจากเหตุการณ์ทั้งสองอาจจะไม่ เป็นสาเหตุต่อกันเลยแล้ว มันยังจะ
มีสาเหตุการณ์สอง เหตุการณ์ที่มักจะต้อง เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันอย่างที่สุดสรุปอีกด้วย เพราะ
ไวท์เฮดมีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

แต่ยังมีข้อเท็จจริงอีกแง่หนึ่ง ที่อธิบายได้ทั้งอย่าง เห็นจริงและประจักษ์
ชัดทุกเทียบกันนั่นคือ ไม่มีอะไรเลยที่จะเกิดขึ้นเหมือนเดิมทุกอย่างจริง ๆ
ไม่มีสองวันใดที่จะเสมอเหมือนกัน ไม่มีฤดูหนาวซ้ำกันถึงสองฤดู สิ่งที่ผ่านมา
ไปแล้วยอมผันผ่านไปตลอดกาล

นี่เป็นการรวมเอากฎแห่งการ เป็นสาเหตุ เข้าไปอยู่ในความ เปลี่ยนแปลงและ
ความหลากหลาย (diversity) โดยให้ปรากฏการณ์เป็นทั้งตัวธรรมชาติและความเป็น
จริงเสียเลย ซึ่งก็คือวิธีการอธิบายด้วยแนวคิดแบบกระบวนการอย่างหนึ่งนั่นเอง

A.N. Whitehead, An Anthology, selected by Northrop &
Gross (Cambridge: The University Press, 1953), p. 366. "But there
is a complementary fact which is equally true and equally
obvious; nothing ever really recures in exact detail. No two days
are identical, no two winters. What has gone, has gone forever."

๓. ผลจากทฤษฎีสัมพัทธภาพของไอสไตน์ นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา การอธิบายธรรมชาติตามระบบของนิวตันเป็นที่ยอมรับกันเรื่อยมาในวงการวิทยาศาสตร์ จนกระทั่งอัลเบิร์ต ไอสไตน์ได้พิมพ์เผยแพร่ทฤษฎีสัมพัทธภาพของเขาออกมาในปี ค.ศ. ๑๙๐๕ ด้วยการเสนอให้ใช้คณิตศาสตร์สำหรับการอธิบายจักรวาลและธรรมชาติทั้งหมด อิทธิพลของทฤษฎีนี้ ทำให้นักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า ระบบกลศาสตร์ของนิวตันใช้สำหรับอธิบายจักรวาลที่เล็ก ๆ เท่านั้น หากขยายวงให้มหึมาออกไปถึงขั้นอธิบายตัวเอกภพกันแล้ว ระบบของนิวตันนั้นจะอธิบายคลาดเคลื่อนไปมาก ถ้าจะพูดถึงถึงความไพศาลของระยะทางและความเร็วในฐานะตัวเอกภพกันแล้ว ระบบของไอสไตน์เท่านั้นที่สามารถอธิบายได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

สิ่งที่ทฤษฎีสัมพัทธภาพของไอสไตน์ทำลายลงคือ ลักษณะอันมีที่คงแน่นอนของอวกาศ (space) กับลักษณะอันวัดได้เป็นหน่วยของกาละ (time) ส่วนสิ่งที่สร้างขึ้นก็คือ โหม่งหน้าแห่งเอกภพที่เป็นสิ่งต่อเนื่องเชิงกาลาวกาศ (space-time continuum) อันเป็นมโนภาพ (concept) ของความสัมพันธ์ที่มีสัมพัทธ์ คือเพิ่มกาละเข้ามาเป็นมิติที่สี่ พร้อมกันนั้นทฤษฎีนี้ก็ทำให้สสารและพลังงาน ซึ่งแต่เดิมเป็นคนละภวัญภาพ (entity) พลอยกลายมาเป็นภวัญภาพเดียวกันไป

ความก้าวหน้าเชิงวิชาการในวงการวิทยาศาสตร์ดังกล่าว ไวท์เฮดติดตามมาตลอด เขาตระหนักดีว่าการอธิบายธรรมชาติแบบจักรกล ซึ่งต้องถือว่ามิติที่คงเชิงเดี่ยว (simple location) นั้น ไม่เหมาะสมอีกต่อไปแล้วในศตวรรษนี้ จึงได้เสนอปรัชญาวิทยาศาสตร์กับจักรวาลวิทยาอันเป็นระบบของเขาเองออกมาในที่สุด

๔. แนวความคิดที่ได้จากวิลเลียม เจมส์ ไวท์เฮดมองเห็นความสำคัญแห่งทรรศนะปรัชญาของ เจมส์ เทียบเท่ากับปลาโตและอาริสโตเติลก็ว่าได้ เมื่อเจมส์มีแนวที่จะอธิบายลัทธิปฏิบัตินิยม (pragmatism) ของเขาด้วยแนวประสมการณนิยมอย่างจึก (radical empiricism) ที่ถือว่า แม้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาและสิ่งเหนือธรรมชาติก็เป็นเรื่องของประสมการณสัมมัญด้วย ซึ่งแนวการอธิบายเช่นนี้ก็คือ การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์โดยไม่ปฏิเสธอภิปรัชญานั้นเอง

ไวท์เฮดมีพื้นฐานหนักไปในทางวิทยาศาสตร์อยู่แล้ว และเขาเองก็ยังมีแนวความคิดแง่
อภิปรัชญาอยู่ เขาจึงเห็นด้วยกับวิธีการของเจมส์ ทำให้ปรัชญาเขามีแนวพหุนิยม
(pluralistic) ตามแบบของเจมส์ไปด้วย

๕. อิทธิพลจากปรัชญาของแบร์กซ็อง เมื่ออังรี แบร์กซ็องได้ผลิต

งานชิ้นสำคัญทางค่านปรัชญาชื่อ วิวัฒนาการสร้างสรรค์ (Creative Evolution) ออกมาในปี ค.ศ. ๑๙๐๗ นั้น ไวท์เฮดพบว่าการอธิบายธรรมชาติของความเป็นจริง
ในผลงานชิ้นนี้ มีที่น่าสนใจอยู่สองประเด็นใหญ่ ๆ ประเด็นแรกได้แก่ความเป็นจริง
มีความหลากหลายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด มีลักษณะเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง มีชีวิตชีวา
และมีความใหม่ริ้นคร่ ประเด็นที่สอง คือความเป็นจริงคือทั้งหมด (the whole)
ที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ เพราะ "ทุกสิ่งแทรกอยู่ในทุกสิ่ง" ^๑ แต่ในแง่ที่
จะรู้ธรรมชาติของความเป็นจริง เขากลับไม่เห็นด้วยกับแบร์กซ็องนักว่าจะต้องไขแต่
อชัญตศึกษา (intuition) เท่านั้น เพราะเขาเห็นว่า "ธรรมชาติคือสิ่งที่เรา
สังเกตได้จากการรับรู้ที่ผ่านผัสสะ" ^๒ แสดงว่า เฉพาะอภิปรัชญาเท่านั้นที่ไวท์เฮด
คล้อยตามแบร์กซ็อง เขาได้นำเอาประเด็นของการอธิบายดังกล่าวมาใช้ พร้อมกับ
ประยุกต์เอาความคิดหลักเรื่อง "ความยืดเยื้อ" (duration) ของแบร์กซ็องมา
เป็นมูลบท (postulate) ในปรัชญาของเขาอย่างแนบเนียน โดยเรียกมันเสีย
ใหม่ว่า "กระบวนการของธรรมชาติ" ^๓

^๑
"tout est diffus dans tout."

^๒

A.N. Whitehead, The Concept of Nature (Cambridge: The University Press, 1964), p. 3. "Nature is that which we observe in perception through the senses."

^๓

Ibid., p. 54

๖. เหตุผลจากชีวิตจริง สงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุติลงในปี ค.ศ. ๑๙๑๘ พร้อมกับการสูญเสียครั้งยิ่งใหญ่เหลือเกินในชีวิตของไวท์เฮด นั่นคือ ลูกชายคนเล็กของเขาได้เสียชีวิตในมหาสงครามตอนใกล้จะสิ้นสุดลงนั่นเอง เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ ศิษย์และผู้ร่วมงานผู้รักไวท์เฮดมากที่สุดคนหนึ่ง ได้บรรยายพร้อมกับตั้งข้อสังเกตว่า

นี่เป็นความโศกเศร้าที่น่าหวาดหวั่นยิ่งสำหรับเขา และต้องนับว่ามันเป็นเพราะความพยายามอย่างแรงกล้าอันเป็นผลมาจากการมีวินัยทางศีลธรรมเท่านั้นที่ทำให้เขาสามารถทนทางานต่อไปได้ ความปวดร้าวแห่งการสูญเสียครั้งนั้นมีผลอย่างมากต่อการเบนความคิดทั้งหลายของเขาให้เขาสูงส่ง การปรัชญา และยังมีผลสำคัญต่อการที่เขาเริ่มหาทางออกจากความเชื่อที่เคยฝังอยู่แคเฉพาะในจักรวาลเชิงจักรกลเท่านั้น^๑

ก่อนเกิดเหตุการณ์ครั้งสำคัญดังกล่าว ไวท์เฮดยังคงเป็นนักคณิตศาสตร์เต็มตัว เขาไม่เคยเขียนงานที่เป็นปรัชญามาก่อน และเขาเองก็ได้สารภาพไว้ในอัตชีวประวัติตอนหนึ่งว่า "งานทางค่านปรัชญาของข้าพเจ้าเริ่มต้นขึ้นที่กรุงลอนดอน ตอนที่สงครามครั้งนั้นใกล้จะสิ้นสุดลงอยู่แล้วทีเดียว"^๒ นอกจากนี้ ก่อนจะพูดถึงความสำคัญของปรัชญาตอนหนึ่ง เขายังได้เกริ่นไว้ในคำบรรยายหัวข้อเรื่อง "จุดหมายของปรัชญา" ว่า "อนาคตนั้น เปิดกว้างสำหรับความสำเร็จและโศกนาฏกรรมได้ เท่าที่ใคร"^๓

^๑ B. Russell, Portraits from Memory (New York: Simon & Schuster, 1963), p. 100. "This was an appalling grief to him, and it was only by an immense effort of moral discipline that he was able to go on with his work. The pain of this loss has a great deal to do with turning his thoughts to philosophy and with causing him to seek ways of escaping from belief in merely mechanistic universe."

^๒ A.N. Whitehead, "Autobiographical Notes", The Philosophy of Alfred N Whitehead, Paul A. Schilpp, ed. (Illinois: Open Court, 1951), p. 13. "My philosophical work begins in London at the latest end of the war."

^๓ A.N. Whitehead, Modes of Thought (New York: The Free Press, 1968), p. 171. "The future is big with every possibility of achievement and of tragedy."

รวมความว่า ความแน่นอนอันเป็นแก่นของคณิตศาสตร์ในตัวของมันเอง สะสมมานานกว่าครึ่งศตวรรษ ได้ถูกทำลายลงแล้วด้วยประสบการณ์ในชีวิตจริงนี้เอง นับแต่ปีนั้น เป็นต้นมา ฐานรากแห่งปรัชญาของเขาก็ตั้งอยู่บนความไม่แน่นอน

ข. ความเป็นมาของการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ในวงการปรัชญามีมาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นี้ ยิ่งใช้กันมาก และโดยเหตุที่ปรัชญาของไวท์เฮดได้ชื่อว่าเป็นปรัชญาที่ยากที่สุดระบบหนึ่ง การจะศึกษาให้เข้าใจความคิดความอ่านของเขาอย่างถูกต้องจึงต้องอาศัยการวิเคราะห์ ทั้งนี้เพราะการวิเคราะห์นอกจากจะเป็นการทำให้เห็นแจ่มแจ้งแล้ว ยังเป็นปฏิบัติการขั้นต้นที่เหมาะสมของวงการปรัชญาอีกด้วย นอกจากนี้ข้อถกเถียงที่ว่า ระบบปรัชญาของไวท์เฮดจะนับได้ว่าเป็นปรัชญากระบวนการหรือไม่นั้น ก็ยังไม่เป็นที่ตกลงกันทีเดียวนัก จึงสมควรที่จะวิเคราะห์ดูให้ถ่องแท้เสียก่อน ก่อนจะตัดสินอะไรลงไปเกี่ยวกับปัญหานี้ อาจกล่าวได้ว่า สำหรับงานวิจัยในสาขาปรัชญา เครื่องมือชิ้นสำคัญอันจักขาดเสียมิได้ก็คือ "การวิเคราะห์" นี้เอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ก. เพื่อศึกษาให้เข้าใจปรัชญาบริสุทธิ์ของไวท์เฮดอย่างถ่องแท้ แม้ไวท์เฮดจะประกาศทรรศนะปรัชญาของเขาออกมาในรูปจักรวาลวิทยา ปรัชญาวิทยาศาสตร์-ธรรมชาติ (philosophy of natural science) และปรัชญาอินทรีย์ (philosophy of organism) แต่ปรัชญาเหล่านี้ก็ยังมีปรัชญาบริสุทธิ์ของมันอยู่ ในส่วนที่เป็นปรัชญาบริสุทธิ์นี้เองที่กล่าวกันว่ายาก แต่ทว่าในการวิจัยเรื่องนี้ มีเครื่องมือที่ทำให้ง่าย อันได้แก่การวิเคราะห์อยู่ด้วย ดังนั้น ยิ่งการวิจัยเชิงวิเคราะห์หันคำเน้นต่อไปมากเท่าใด ความยากดังกล่าวก็น่าจะคลี่คลายออกมากเท่านั้น

ข. เพื่อติดตามความก้าวหน้าของการศึกษาปรัชญาในแง่ปรัชญากระบวนการ
 ปรัชญากระบวนการแม้จะแฝงตัวอยู่ในประวัติปรัชญามานานแล้ว แต่ก็ยังมีใ้มีการศึกษา
 กันอย่างจริงจัง ครั้นไวท์เฮดประกาศว่า "ธรรมชาติเป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง"^๑
 เมื่อเขาเข้าไปอยู่ในสหรัฐอเมริกาได้เพียงปีเดียวเท่านั้น (ค.ศ. ๑๙๒๕) นับแต่จุดนี้
 เป็นต้นมา นักคิดหลายคนในประเทศนั้น มีเซอร์ เบิร์ต มีค, ปอล ไวสส์, และชาร์ล
 ฮาร์ตโซรน์เป็นอาทิ ก็เริ่มสนใจและเห็นด้วยกับทรรศนะดังกล่าว การศึกษาปรัชญาใน
 แง่ปรัชญากระบวนการจึงได้ขยายวงออกกว้างขึ้นทุกที จนกระทั่งในปัจจุบันก็มียุ้ยยอมรับ
 กันแล้วว่า ปรัชญาบริสุทธิ์มีสี่แขนงคือ "สัญนิยม จิตนิยม สสารนิยม และปรัชญา-
 กระบวนการ"^๒ ในงานวิจัยนี้ นอกจากจะเป็นการศึกษาความคิดของไวท์เฮดแล้ว
 ก็ยังพยายามที่จะติดตามความก้าวหน้าของวงการปรัชญากระบวนการไปให้ถึงที่สุดอีกด้วย

ค. เพื่อขยายวิธีการทางวิทยาศาสตร์ให้เข้าไปในแวดวงปรัชญาอีกวิธีหนึ่ง
 การอธิบายความเป็นจริงในแนวปรัชญากระบวนการมิได้ใช้วิธีสังเกตทดลองล้วน ๆ
 เช่นลัทธิปฏิฐานนิยม (positivism) และมิได้ใช้สาระแห่งความเป็นคนล้วน ๆ เพื่อ
 อธิบายทุก ๆ สิ่ง เช่นพวกอรรถิภาวะนิยม (existentialists) จริงอยู่ แม้ใน
 ศตวรรษนี้ลัทธิปฏิฐานนิยมใหม่กับลัทธิอรรถิภาวะนิยมแบบปฏิเสทพระเจ้าจะเป็นที่แพร่หลาย
 มาก แต่ทั้งสองลัทธิกลับใช้วิธีการแบบหัวรุนแรงทั้งคู่ พวกแรกเชื่อวิทยาศาสตร์เสียจน
 ลืมมนุษย์ ส่วนพวกหลังก็เชื่อมั่นมนุษย์เสียจนลืมวิทยาศาสตร์ วงการปรัชญาต้องการ
 วิทยาศาสตร์อยู่เหมือนกัน แต่มีไซของการแบบหัวรุนแรงของทั้งสองลัทธิ ปรัชญากระบวนการ
 การมีลักษณะทั่ว ๆ ไปเป็นสัญนิยมเชิงวิจารณ์ (critical realism) จึงเหมาะ
 อย่างยิ่งที่จะนำมาใช้ในวิธีคิดปรัชญา คังข้อคิดของเอียน บาร์บัวร์ที่มีต่อไวท์เฮดว่า

^๑ A.N. Whitehead, The Concept of Nature, p. 53. "Nature is a process."

^๒ A.J. Reck, Speculative Philosophy (Albuquerque: The University of New Mexico Press, 1972), p. 51. "These types may name as follows: 1. Realism, 2. Idealism, 3. Materialism, and 4. Process philosophy."

๘

ความเป็นเอกเทศและความถูกต้องตามกฎเกณฑ์คือในภาพที่สำคัญทั้งคู่ในความคิดของเขา ภายใต้อารมณ์ความเป็นจริงว่าเป็นพหุภาพแท้ๆ แม้ว่าจะทุก ๆ ภาวทัศน์จะแตกต่างกัน จากความสัมพันธ์ทั้งหลายของมันก็ตาม ทว่าแต่ละภาวทัศน์ก็ยังมีแตกต่างกัน และเป็นตัวของตัวเอง เพราะมันต่างก็สร้างตัวเองขึ้นมา จากส่วนย่อย ๆ ของเวลา แต่กระนั้น ความเป็นไปเองและความใหม่เสมอ ก็กล่าวยังเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างอันแน่นอน และจากสถานการณ์ที่เป็นรูปธรรมของโลก นักวิทยาศาสตร์อาจเลือกเอาเฉพาะส่วนที่มีกฎเกณฑ์ออกมา แล้วสร้างระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ขึ้นใหม่แทนมันได้ทันที กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ปรัชญากระบวนการให้ความสำคัญกับส่วนทั้งหมด แต่ก็มีรายละเอียดที่จะวิเคราะห์ลงไปให้ถึงส่วนย่อย ๆ"

ทรรศนะที่ยกมานี้เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์แบบสายกลางที่วงการปรัชญา กำลังต้องการอยู่ทีเดียว จากการวิจัยเรื่องนี้ต่อไป ในที่สุด จะทำให้เราต้องรับเอาวิธีการดังกล่าวเข้ามาใช้ในวงการปรัชญาคับอีกวิธีหนึ่ง โดยปริยาย

I.G. Barbour, Issues in Science and Religion (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1966), p. 206. "Uniqueness and lawfulness are both important concepts in his thought; he sees reality as genuinely pluralistic, even though every entity is constituted by its relationships. Each entity is distinct and individual, on its own in creating itself in each fragment of time. Yet this spontaneity and novelty occurs within structures of regularity; the scientist can abstract and select these lawful patterns from the concrete situation of the world, and construct symbolic systems to represent them. Again, process philosophy gives prominence to the whole, but does not ignore analysis into parts."

ง. เพื่อแสดง โฉมหน้าของความเป็นจริงตามแนวปรัชญากระบวนการ
การคิดปรัชญา การศึกษาปรัชญา และการสร้างระบบปรัชญา ล้วนมุ่งไปสู่ทิศทางเดียวกัน
 นั่นคือการ เข้าถึงความเป็นจริง "ความเป็นจริง" คือ เรื่องเกี่ยวกับที่ยัง เหลืออยู่ใน
 ขอบข่ายปรัชญาบริสุทธิ์และอภิปรัชญา เท่าที่ผ่านมา ปรัชญาแต่ละลัทธิก็พยายามที่จะ
 เผยความเป็นจริงออกมาให้ประจักษ์ด้วยกันทั้งนั้น กระนั้นก็ดีแต่ละลัทธิก็คงทำได้
 แค่เพียง แสดงโฉมหน้าหนึ่งของความเป็นจริงตามทรรศนะของตนออกมา เท่านั้น และ
 ก็ยังไม่ปรากฏว่าทรรศนะของลัทธิใดสมบูรณ์ที่สุด ปรัชญากระบวนการ เป็นลัทธิที่เพิ่ง
 จะก่อตัวขึ้นในวงการการศึกษาปรัชญา ทั้งเป็นลัทธิที่ยัง สนใจปัญหาอภิปรัชญาอยู่ จึง
 ต้องแสดง โฉมหน้าหนึ่งของความเป็นจริง ออกมาบ้าง

ขอบข่ายของการวิจัย

การวิจัยนี้คลุมไปถึงประวัติความเป็นมาและแนวทางของปรัชญากระบวนการ
 ที่สำคัญ ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้การวิจัยที่เป็นทั้ง เชิงวิเคราะห์และเชิง
 เปรียบเทียบได้ผลสรุปชัดเจน รวดเร็วและเข้าใจง่าย นอกจากนี้ การวิเคราะห์
 ยังหมายรวมถึง การอธิบาย แจกแจงและวิจารณ์อีกด้วย

ในส่วนที่เป็นการวิเคราะห์ปรัชญาของไวท์เฮดโดยตรงนั้น จะถือว่าวาง
 ทุกชั้นที่เขาพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๕ จนถึงงานชิ้นสุดท้ายในชีวิต ล้วนอยู่
 ในขอบข่ายของการวิเคราะห์ด้วยทั้งหมด เพราะความคิดของไวท์เฮดนับตั้งแต่เริ่ม
 แรกที่เป็นปรัชญาธรรมชาติ ปรัชญาวิทยาศาสตร์ เรื่อยมาจนถึงระยะที่เป็นอภิปรัชญา
 ล้วน ๆ และปรัชญาอินทรีย์นั้น ^๑ คงมีลักษณะสำคัญร่วมกัน คือ เป็นปรัชญากระบวนการ
 รูปหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง การวิจัยเรื่องนี้ก็คือ การวิเคราะห์ความคิดในผลงานทาง
 ปรัชญาทั้งหมดของไวท์เฮดนั่นเอง

^๑ A.N. Whitehead, Process and Reality (New York: The
 Free Press, 1969), introduction, p.v.

ในบางหัวข้อ การวิจัยอาจโยงเข้าสู่ความคิดทางศาสนา เช่น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและสิ่งอัมพัทธ์ (the Absolute) กับแสดงความก้าวหน้าแห่งวงการวิทยาศาสตร์ทั้งในศตวรรษนี้และก่อนหน้า ในแง่ที่อาจแสดงให้เห็นแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญากระบวนการ เพื่อความเข้าใจโลกและชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้นด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

- ก. ประโยชน์ของผู้ทำการวิจัย
 ๑. จะได้รับความรู้ความเข้าใจในระบบปรัชญาของไวท์เฮดเป็นอย่างดี
 ๒. จะได้ทักษะใหม่ ๆ สำหรับวิเคราะห์งานเชิงปรัชญาทั้งหลาย
 ๓. จะได้มองเห็นความเป็นจริงในอีกทรรศนะหนึ่ง
- ข. ประโยชน์ของผู้อ่านงานวิจัย
 ๑. จะได้ทราบประวัติปรัชญากระบวนการที่สำคัญ ๆ
 ๒. จะได้แหล่งค้นคว้าปรัชญาวิธีทัศน์แขนงหนึ่งอย่างละเอียด
 ๓. จะได้รู้จักการมองปัญหาปรัชญาต่าง ๆ ด้วยสายตาใหม่
 ๔. จะได้พบกับโฉมหน้าของความเป็นจริงที่ทันสมัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ดำเนินการวิจัยโดยการวิเคราะห์คือ เริ่มด้วยการอ่านงานเขียนต่าง ๆ ที่นักวิชาการทั้งหลายเขียนเกี่ยวกับปรัชญากระบวนการ และเกี่ยวกับความคิดของไวท์เฮด อันเป็นบ่อเกิดปรัชญากรรมก่อน เพื่อให้ได้แนวทางการคิดและความเข้าใจในการอ่านก่อนการวิเคราะห์และตีความงานปรัชญาทั้งหมดของไวท์เฮด อันเป็นบ่อเกิดปรัชญากรรมให้ถูกต้องที่สุด โดยในขณะที่ทำการวิจัยและประเมินค่าอยู่นั้น ก็จะมีการสอบถามและปรึกษากับผู้รู้หลาย ๆ ท่านด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ได้งานวิจัยที่ประณีต เป็นกลาง และไม่เข้าข้างตัวเอง และเพื่อจะได้มีมาตรการในการหาข้อยุติแห่งการโต้แย้งในประเด็นปัญหาปรัชญาทั้งหลายสำหรับงานวิจัยนี้ จึงต้องถือว่าหลักฐานจากบ่อเกิดปรัชญากรรมมีความสำคัญเหนือหลักฐานอื่น ๆ